

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 1.

Fylke: Sør-Trøndelag.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Rissa.

Emne: Ard og Plog.

Bygdelag: Krøknegrenda i nedre Rissa.

Oppskr. av: Johan A. Dybdal.

Gard: Krøknnes.

(adresse): Rissa.

G.nr. 82 Br.nr. 11 og 24.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Minne, utsegn og oppteikningar.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Ja.

Ja, på einskilde gardar, men her på garden og dei fles-
^{te}
 A elles nytter hestehakke med einskild, dobbelt eller
 tredobbelt skjær.

2. I minneleg tid har ingen her i bygda nytta
 ard til å smuldra kornåker-jorda med, og heller ikkje
 til å mulda ned kornet med. Det vart brukt grev el-
 ler harv både til å jamna plognaden med og lik eins
 til å mulda ned kornet. Onlag på alle husmannsbruk
 og småbruk elles jamna dei åkeren med "grøv", og med
 grevet hekta dei og ned kornet. Med grevet hekta dei
 hol eller furer til poteten, og hekta muld over etter
 settinga og frøyinga (gjødslinga).

3. Ja, til baa deler.

Folk i bygda skil ikkje millon ard og hyppe-
 plog.

4. Typene 1--3 er ukjende her. Det er type nr.
 6 som enno er i bruk her. Type nr. 5 og 7 med ein-
 skild skaft finst og i bruk her.

5. Ingen her nytter skjæker lenger på ard, men
 før kan henda. Dei bruker skakkler av tau eller kjet-
 ting. Treskøkkjar med ein led vart nytta førstundes.

6. Ein ard har ås, skaft (einskilt eller dobbelte)
 restill, skjær, veltefjøl, såle, haldjarn, og på ein-

skaftardar stag. Dessutan dragkrok på framenden av ardåsen.

Skøkkklar er namnet på draggogna no før tida.

Tidlegare var det drag av trearnar utan ledd.

7. Nei, i grunnen ikkje ymse typer skjær, men variantar i breidde, lengde, skjefting o.s.b.

Ja, skjærbreidda kunne vera så ymse på dei ymse gardar. Dertil kom at gamle makslar vart vraka og nye tekne i bruk. Men typen har ikkje skifta mykje i utsjånad.

8. Ja, arder med "stilling" ^{i side} _↑ før veltefjola er brukt og brukest her i bygda.

9. Nei.

10. Djupgangen kan regulerast ved moidfoten, som sit på framste halvdelen av ardåsen. (Ingen av ardeikningane har moidfot). Regulator som på fig.3c er ukjend her. Jfr. moidfot eller moidhjul på ein vanleg, moderne plog. Slik har vøx vi og moidfoten på arden.

11. Tvillaust er slike typer nytta her og før i tida men har før lengst gått or bruk. Sjølv har ^{eg} ikkje treft til å sjå desse teki til vares på nokon gard her. Arden var skynleg nytta til dei same arbeidsmål før som no, nemleg dei to hovudarbeid: å arda opp render og til hypping. Til settinga høyrde og at ein nytta arden til å arda ned (over) poteten.

Veltefjølene var av jarn, dei eg har set, men dei første potetdyrkarar her i landet brukte truleg trearder, der berre skøret og knapt det og var av jarn.

Arden har opphaveleg ikkje havt restill.

Hovudbaten med restill på arden er at han går meir stødug i side.

12. Det var før det neste bygdesmedene som laga ardene. I den siste tid har verkstader levera dei.

13. Ja, praktisk talt kan ein seia, at det ^{no}er berre fabrikkplogar (fabrikksmidde) som vert nytta.

Ein og annan "gjengangar" av heimegjorte plogar kan ein for eit hende sjå i bruk enne her, men om stutt tid vert dei borte frå plognadsarbeidet.

Det er alt 70 - 80 år sidan folk her i bygda tek til å bruke fabrikk laga plogar, og det har sidan auka med kvart.

Det var jamt 3 daler for ein heimsnidd plog i 70-80-åra. Kring år 1900 kr. 30,00 og ein tikrone meir for fabrikkplog.

14. Ja, typen er kjent her. Skaftet eller handtaket er det mest sermerkte ved typen.

Det går segn om treplogar i bruk her, men på dei siste to hundre år har dei i vissa ikkje vortne nytta. Veltefjøl av jarn har det sidan stendig veri. Bein (flat) veltefjøl på plog har folk her ikkje høyrd gjete, men like vel på ard til nokor sein tid. Ploglæsten har i manns minne veri av jarn, han og.

15. Ja, reinsking på veltefjøla lyt vi stundom bruke den dag i dag, når det er kleinen jord i ploglandet. Ein nyttar helst grev, men og spade, som ein ⁱkvilestilling legg millom plogskafte.

16. Ein velta og velter plogen til ^{den}sida veltefjøla er.

17. Har ikkje høyrd tale om det og heller ikkje set det.

18. Ja, det var stundom å sjå på bakklendte gardar. Føremålet var å få unnavelte i bakken, om ein pløygde bae leider.

19. Djupna (tjukna) på fura eller oppvelta vart jannast kring 4 tomnar eller vel så det. Folk var redde for pløygja djupt. Djupgangen vart regulera med

moldfoten, som sit frampå plogåsen og var (er) stillbar i vertikalen.

20. Ja, det var alltid restill, etter det eg har høyrd.

21. Ja, slike "ristarar" eller ristarplogar brukest framleis her i bygda ved nylandsplognad og onner seig og stinn jord. Det lettner plogtrekket og varslar for stein og treerøter.

22. Ja, plogdråg nyttes framleis. Liten låg og stutt slede utan jarnstenger under meiene.

23. Eg har høyrd tale om Jarlsbergplogen, men aldri set han. Det kan vera at dei har nytta han på Reins kloster, grannegarden min. Noko visst veit eg ikkje om det.

Med plog meiner ein her ein reidskap som velter jorda (plogvelta) berre til ei side. Ein skil millom vinstreplog og høgreplog. Dei siste er dei vanlege. Ein har og no serskilde "bakkeplogar" med stilbar veltefjøl.

Med ard (uttale al med tjukk l) meiner ein alltid ein reidskap som velter molda til både sider i eit og *same* trekk.

Plog vert uttala plog med tjukk l.

Ordet ard er hankjønn i bygdenålet.-

Rissa den 9. mars 1948.

Vyrdsamt
Johann A. Dybdal
 Johann A. Dybdal

1384

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING